

УДК. 378.1:004

**ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ІТ-СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У
ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА
ПРОБЛЕМА**

©Бєлікова В.В., Салтанова Т.Г.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про авторів:

Бєлікова Вікторія Вікторівна ORCID: 0000-0003-1676-2504; Belikovapmpn@mail.ru;
кандидат педагогічних наук; доцент кафедри педагогіки та методики професійного навчання;
Українська інженерно-педагогічна академія; вул.Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

Салтанова Тетяна Геннадіївна ORCID:0000-0001-9477-6536; cladden@mail.ru, здобувач,
Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

У статті представлено теоретичний аналіз проблеми професійної адаптації молодших спеціалістів у галузі інформаційних технологій (програмістів). Схарактеризовано сутність поняття адаптації, її види, проведено аналіз професійної адаптації як компоненту загального процесу адаптації. Визначено особливості підготовки фахівців з інформаційних технологій у вищих технічних навчальних закладах. Доведено, що підготовка спеціалістів з інформаційних технологій (ІТ) у навчальних закладах є ниніоднією з найбільш динамічних і креативних сфер вищої освіти. Насамперед це зумовлено стрімким розвитком і розповсюдженням самих ІТ, безупинними технологічними вдосконаленнями, продукуванням нових апаратних, програмних та інфраструктурних рішень. Така індустрія потребує щодалі більшої кількості добре підготовлених кадрів із творчим мисленням, здатних до постійного професійного саморозвитку і самореалізації. У статті виокремлені чинники, що обумовлюють актуальність професійної адаптації майбутніх молодших спеціалістів у галузі інформаційних технологій (програмістів). Розглянуто питання про професійні та особистісні риси, якими повинні володіти майбутні ІТ-спеціалісти, щоб успішно адаптуватися до нових умов професійного середовища ІТ-галузі. Авторами доведено, що для успішного подання труднощів адаптації до професійної діяльності у студентській молоді професійно-практична підготовка у вищій школі повинна бути максимально наближеною до вимог сучасної ІТ-індустрії.

Ключові слова: адаптація студентів у ВНЗ, адаптація до професійної діяльності, професійна адаптація, інформаційні технології, ІТ-фахівець, ІТ-індустрія, майбутній програміст.

Бєлікова В.В., Салтанова Т.Г. «Профессиональная адаптация студентов ИТ-специальностей в высшем техническом учебном заведении как педагогическая проблема»

В статье представлен теоретический анализ проблемы профессиональной адаптации молодых специалистов в области информационных технологий (программистов). Охарактеризована сущность понятия адаптации, ее виды, проведен анализ профессиональной адаптации как компонента общего процесса адаптации. Определены особенности подготовки специалистов по информационным технологиям в высших технических учебных заведениях. Доказано, что подготовка специалистов по информационным технологиям (ИТ) в учебных заведениях есть сейчас, одной из наиболее динамичных и креативных сфер высшего образования. Прежде всего, это обусловлено стремительным развитием и распространением самых ИТ, непрерывными технологическими усовершенствованиями, производством новых апаратных, программных и инфраструктурных решений. Такая индустрия нуждается в увеличении числа хорошо подготовленных кадров с творческим мышлением, способных к постоянному профессиональному саморазвитию и самореализации. В статье выделены факторы,

обуславливающие актуальность профессиональной адаптации будущих младших специалистов в области информационных технологий (программистов). Рассмотрены вопросы о профессиональных и личностных качествах, которыми должны обладать будущие ИТ-специалисты, чтобы успешно адаптироваться к новым условиям профессиональной среды ИТ-отрасли. Авторами доказано, что для успешного преодоления трудностей адаптации студенческой молодежи к профессиональной деятельности, профессионально-практическая подготовка в высшей школе должна быть максимально приближена к требованиям современной ИТ-индустрии.

Ключевые слова: адаптация студентов в вузе, адаптация к профессиональной деятельности, профессиональная адаптация, информационные технологии, ИТ-специалист, ИТ-индустрия, будущий программист.

Belikova V.V. Saltanova T.G. “Professional adaptation of students it specialty in higher technical schools as a pedagogical problem”.

The article presents the theoretical analysis of the professional young specialists adaptation in the field of information technology (software). The author characterizes the essence of the adaptation concept of species analyzed the professional adaptation as part of the overall process of adaptation. It is determined the training professionals facilities at the higher technical institutions and proved that the training of information technology specialists (IT) at schools is now one of the most dynamic and creative areas of higher education. First of all, this is due to the rapid development and spread IT, continuous technological improvements, the production of new hardware, software and infrastructure solutions. This industry needs a great number of highly trained personnel with creative thinking capable of continuous professional self-development and self-realization. The article singled out the factors which determines the relevance of professional adaptation of the upcoming young professionals in the field of information technology (software specialist). The professional and personal qualities questions are considered in which IT professionals must possess for the adaptation successfully for the new conditions of the professional environment at the IT industry. The authors proved that for the successful overcoming of difficulties students adaptations for the professional activities and the vocational and practical training at higher schools must be the maximally close to the modern IT industry requirements.

Keywords: adaptation of students at higher schools, adaptation to the profession, professional adaptation, information technology, IT Specialist, IT industry, the future programmer.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні неабияким попитом користуються спеціалісти з інформаційних технологій, тому що сучасність вже неможливо уявити без комп'ютерів, Internet-мереж та інших електронних приладів. Інформаційні технології (ІТ) нині є невід'ємним фактором функціонування установ, організацій і загалом цілих регіонів на всіх рівнях; безпосередньо впливають на стан та перспективи розвитку інших галузей науки та промисловості [6]. Саме тому інформаційні та комунікаційні технології визначено одним із пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки згідно зі ст. 3 закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III.

На основі проведеного аналізу першоджерел визначено, що ІТ-галузь має свою специфіку:

- по-перше, головний її ресурс - це інтелект тих, хто в ній працює; здатність фахівців до постійного професійного саморозвитку і самореалізації; до успішної адаптації до стрімких змін у професійному середовищі;
- по - друге, світові досягнення останніх років у галузі інформатики, обробки інформації та комунікацій призвели до створення нової системи знань, яка є доступною через Internet;

- по-третє, саме ця галузь, як ніяка інша, демонструє найшвидкісне старіння знань: нові технології та підходи з'являються раз на 10 місяців; принципово нові концепції та рішення – кожні 3 роки; зміна апаратних платформ та операційних систем відбуваються кожні 5 років. Такі швидкі зміни потребують також змін у підготовці майбутніх ІТ-спеціалістів у вищих технічних навчальних закладах [1].

Таким чином, традиційна підготовка ІТ-спеціалістів, орієнтована на формування знань, умінь і навичок тільки в предметній галузі, все більше відстає від євроінтеграційних вимог суспільства та роботодавців. На думку роботодавців (це промислові підприємства та ІТ-компанії), підготовка таких фахівців повинна бути досить гнучкою й якісною, максимально адаптованою до сучасних вимог ІТ-індустрії, базуватися на гуманістично спрямованих та особистісно зорієнтованих наукових підходах.

Для вирішення цього завдання необхідно вдосконалити професійно-практичну підготовку студентів ІТ-спеціальностей у вищих технічних навчальних закладах у напрямку посилення їх професійної адаптації як постійної потреби особистості в професійному саморозвитку й самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки ІТ-фахівців не є новою в професійній педагогіці. У різні часи цією проблемою займалися такі вчені, як: В. Акіменко, П. Денінг, Ф. Ільєсова К. Власенко, Л.Гришко, Т. Ковалюк, Д. Кнут, Т.Морозова, І.Мендзєбровський, Н. Неграпонте, Ю.Нікольський, Ф. Новиков, М. Нікітченко, Н. Падалко, В. Павлов, С. Попершняк, С. Паппер, В.Перекатов, В. Пасічник, М. Сідоров, З. Сейдаметова, В. Сухомлін, А.Терехов, Ф. Шкарбан, Ю. Щербина, Д. Щедролосьєв та інші. Незважаючи на значну кількість наукових робіт, питання професійно-практичної підготовки студентів технікумів із ІТ-спеціальностей у напрямку посилення професійної адаптації як постійної потреби особистості в професійному саморозвитку й самореалізації, не отримали достатнього висвітлення в педагогічній науці.

Проблема адаптації студентів вищих навчальних закладів до майбутньої професії розглядалася в роботах: А. Алдашева, В. Абрамової, Я. Абсалямової, Ф. Березіна, Ф. Василюка, О. Галуса, М. Горліченко, С. Гури, Л. Дябела, Л. Дикої, Г. Дуніна, О. Зімічева, О. Кутейникова, О. Красовського і Н. Нгуєна, Г. Крилової, Т. Кухарчук, М.Обозова, С.Посохової, В. Соловійова, О. Степанової, В. Стрельцова, М. Яніцького та інших. Науковці по-різному актуалізують становлення професійної адаптації студентів вищих навчальних закладів. Одні з них вивчають явище професійної адаптації першокурсників, наголошуючи на важливості її формування саме на першому курсі (О.М.Галус, В.Г.Зубченко). Інші (Малинович Л.М.) стверджують, що професійна адаптація займає найважливіше місце у студентів старших курсів та випускників.

Питаннями професійної адаптації як пристосуванням до професійної діяльності після навчання, засвоєння професійних і соціальних функцій, активного включення в життя трудового колективу опікувалися І.М. Магура, В.С. Мерлін, В.Г. Подмарков, Г.О. Слесарєв. У контексті професійної адаптації аналізувалися проблеми професійної самосвідомості (Б.Д. Паригін, В.Д. Брагіна, П.А. Шавір), професійного становлення особистості (І.С. Кон, Т. В. Кудрявцев), професійного самовизначення (Є.О. Клімов, С.М. Чистякова).

Поза увагою дослідників залишилися питання щодо визначення: професійної адаптації як цілісного, комплексного феномену; механізму активного входження молоді людини в професію та гармонізації її взаємовідносин із професійним середовищем; визначення особистісного адаптаційного потенціалу, як одного з найважливіших чинників, що впливає на успішність адаптації студентів до професійної діяльності. Однак проблема адаптації майбутніх ІТ-спеціалістів середньої ланки до професійної діяльності в умовах технікуму не була предметом окремого дослідження.

Зважаючи на соціальне замовлення суспільства в підготовлених до професійної діяльності ІТ-фахівцях, що зумовлене стрімкими процесами євроінтеграції, глобалізації, культурного прогресу, у теорії й практиці професійно-педагогічної освіти виникли донині нерозв'язані суперечності між: об'єктивною потребою суспільства в підготовлених молодших спеціалістах ІТ-галузі із високим рівнем адаптованості до професійної діяльності

та браком системних досліджень з адаптації студентів ІТ-спеціальностей до обраного фаху в умовах технікуму; потенціалом технікуму в підвищенні рівнів адаптованості студентів до професійної діяльності й недостатньою ефективністю умов та методик для забезпечення повноцінного процесу професійної адаптації.

З огляду на це, **метою статті** є обґрунтування проблеми професійної адаптації студентів ІТ-спеціальностей до обраного фаху в умовах технікуму.

Виклад основного матеріалу. Проблема адаптації людини до оточуючого середовища надзвичайно актуальна в сучасній психолого-педагогічній науці, особливо якщо мова йде про професійну адаптацію майбутніх фахівців. Адже успішна професійна адаптація – це головна умова подальшого професійного розвитку особистості.

Як зазначають науковці [2,5;7;8], професійна адаптація у вищому технічному навчальному закладі забезпечує процес входження особистості студента до професійного середовища шляхом його взаємодії з цим середовищем, під час цього процесу формуються знання, вміння, професійно важливі якості майбутнього фахівця, необхідні для подальшого його професійного розвитку.

Професійна адаптація у ВНЗ представляє собою складний процес включення особистості в різні структурні елементи виробничого середовища (в умовах ВНЗ – це різні види практичного навчання) для виконання нею професійних функцій. Процес включення має активний характер, тому що особистість не тільки пристосовується до умов професійного середовища, але й активно змінює їх. Виходячи з цього, можна констатувати, що, з одного боку, адаптація впливає на становлення особистості як представника певної професії, а з іншого - характер адаптаційного процесу значною мірою регулюється і спрямовується конкретною особистістю з урахуванням її мотивів, інтересів, потреб.

Під професійною адаптацією дослідники найчастіше розуміють процес становлення, відновлення і підтримання динамічної рівноваги в системі "суб'єкт праці - професійне середовище", який сприяє успішному здійсненню професійної діяльності людини [7].

Адаптація майбутніх ІТ-фахівців до професійної діяльності в умовах вищих технічних навчальних закладах – це безперервний процес, коли студент здобуває професійно-важливі знання, якості, навички за обраною професією.

Умовою успішної адаптації студентської молоді до професійної діяльності в процесі навчання у ВНЗ виступає позитивне ставлення до навчання, науково виправдана організація навчально-професійної діяльності, виконання вправ, завдань, створення умов для найефективнішого прояву і вдосконалення професійно важливих знань, умінь, навичок, а також психологічних процесів та якостей особистості [8, С.308].

В.П. Каземіренко, аналізуючи психолого-педагогічну проблематику професійної адаптації, виділяє такі її види:

– фахову адаптацію у вищому навчальному закладі – процес залучення особистості до професії, який виражається в набутті професійних знань, умінь, навичок, необхідних для майбутньої діяльності. Це зумовлюється вивченням та опануванням структури підготовки фахівця відповідного рівня, загального змісту та окремих компонентів навчального процесу;

– дидактичну адаптацію – пристосування студентів-випускників до нової для них системи професійного навчання, яка полягає в адаптації студентів-випускників до обраної професійної діяльності та системи підвищення професійної кваліфікації. Ефективність адаптації залежить: від гармонійного зв'язку інтересів і методів навчання у ВНЗ та на підприємстві, в установі; від рівня професійної самостійності та творчого мислення, які стали невід'ємними рисами особистості; від достатньої зорієнтованості в професії й стійкого бажання нею оволодіти;

– соціально-психологічну адаптацію – комфортне входження в трудовий колектив, налагодження оптимальних ділових стосунків із колегами, спеціалістами і менеджерами, формування особистісного професійного стилю поведінки та діяльності [5, с.76–78].

Адаптація є складним багатомірним явищем, серед дослідників немає одностайності щодо розширення різних видів адаптації і взаємовідносин між ними. Особливий інтерес

для нашого дослідження складає соціальна, виробнича і професійна адаптації. Ми вважаємо за потрібне розглянути декілька підходів до виокремлення цих понять.

Аналіз науковцями сутності виробничої і професійної адаптації призвів до виникнення певних протиріч. Так, деякі дослідники не розрізняють ці поняття, використовують їх як взаємозамінні (П. Б. Белкін), що, на наш погляд, є неправомірним. Представники іншої точки зору вважають, що виробнича адаптація включає професійну (Н. П. Лукашевич, Є. В. Маслов, М. О. Свиридов, Р. Х. Шакуров тощо).

Виробнича адаптація є інструментом у рішенні проблеми формування необхідного рівня продуктивності та якості праці у нового робітника в найбільш короткі строки. Є. В. Маслов включає у систему виробничої адаптації психофізіологічну, соціально-психологічну і професійну адаптацію.

Психофізіологічна адаптація відбувається на рівні цілісного організму працівника, результатом чого є менші зміни його функціонального стану (менша втома, пристосування до фізичних навантажень тощо). Соціально-психологічна адаптація проявляється у відношенні до нового колективу, до його традицій і норм, стилю роботи керівництва, особливостей міжособистісних відносин. Вона означає включення робітника в колектив як рівноправного члена. Професійна адаптація – повне і успішне оволодіння новою професією, тобто звикання, пристосування до змісту й характеру праці, його умов і організації, Таким чином, згідно з роботами науковців, що додержуються першого підходу [7; 8], професійна адаптація – це взаємне пристосування працівника й організації, що ґрунтується на поступовій упрацьованості співробітника в нових професійних, соціальних та організаційно-економічних умовах праці. Найважливішими компонентами адаптації працівника є узгодження самооцінок і прагнень працівника з його можливостями, з одного боку, реальністю виробничого середовища, у якій він адаптується, з іншого. Тут можливі протиріччя, від глибини й можливості розв'язання яких залежить успішність адаптації. Адаптація працівника в організації є багатосторонній процес його пристосування до змісту й умов трудової діяльності, до безпосереднього соціального середовища, вдосконалення ділових та особистих якостей працівника. Це процес, який вимагає як від працівника, так і від колективу взаємної активності й зацікавленості один в одному. Складність професійної адаптації залежить від широти й різноманітності діяльності, інтересу до неї, змісту праці, впливу професійного середовища, індивідуально-психологічних властивостей особистості.

Ще один підхід полягає у належності професійної і виробничої адаптації до соціальної адаптації (В. Т. Ащепков, О. Г. Мороз, Д. В. Ольшанський тощо). Представники цього підходу пояснюють відмінність понять тим, що професійна адаптація охоплює всю сферу професійної діяльності особистості, тобто встановлення відповідності між особистістю і типовими вимогами конкретної діяльності в найбільш узагальненому вигляді, а виробнича – лише окрему виробничу організацію, тобто пристосування особистості до окремого регіону і виробництва. Саме останній підхід ми вважаємо доцільним для вивчення процесу адаптації ІТ-спеціаліста до професійної діяльності у вищому навчальному закладі.

Складність процесу адаптації до професійної діяльності потребує звернення до наукового підходу дослідження цього процесу, до аналізу методологічних основ його вивчення. Системно-синергетичний підхід, орієнтований на розкриття цілісності об'єкта дослідження, забезпечує виявлення різноманіття типів і зв'язків складного об'єкта.

Аналіз педагогічної та психологічної літератури з проблеми адаптації студентів до професійної діяльності дозволяє зробити такі узагальнення:

- «адаптація студентів до професійної діяльності» є компонентом процесу загальної адаптації молоді людини до навколишнього середовища;
- структура адаптації студентів до професійної діяльності включає три пов'язаних між собою компоненти: адаптивна потреба, адаптивна ситуація і адаптованість;
- динаміка адаптації студентів до професійної діяльності послідовна, так як розвиток йде по наростаючій від інтуїтивного рівня до творчого [Зотова О.І., Кряжева І.К., 2001; Битянова Н.Г., 1999];

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

- адаптація студентів до професійної діяльності забезпечує адекватну взаємодію з соціальним і професійним середовищем, розвиток якостей особистості, необхідних для діяльності в нових умовах [Березін Ф.Б., 2004];

- адаптація забезпечує можливість відбутися професійної ідентифікації студента;

- адаптація сприяє формуванню нового соціального статусу, освоєння нових соціальних ролей, придбання нових цінностей, осмислення значущості традицій професійної діяльності;

- адаптація студентів до професійної діяльності – початковий етап реального процесу соціального, професійного, психофізіологічного вrostання майбутнього фахівця в трудову діяльність, де він отримує можливість самореалізації [Казначеев В.П., 2000].

Вивчивши різні визначення професійної адаптації, ми виділили основні характеристики цього поняття: 1) систематичність; 2) складність; 3) тривалість; 4) цілеспрямованість; 5) динамічність; 6) оволодіння специфікою фахової діяльності; 7) формування професійних знань, вмінь, професійних якостей особистості, необхідних для її подальшого професійного розвитку; 8) ефективне професіональне функціонування.

Для повного розуміння змісту адаптації розглянемо існуючі класифікації цього поняття. Деякі вчені розрізняють активну і пасивну адаптацію в залежності від впливу людини на середовище. Під активною адаптацією розуміється прагнення індивіда впливати на середовище (зокрема норми, цінності, форми взаємодії і діяльність), щоб змінити його. Під час пасивної адаптації ІТ-фахівець не намагається впливати і змінювати середовище, а приймає його таким, як воно є. Найбільш ефективною, за Є. В. Масловим, є *адаптація як процес активного пристосування індивіда до середовища, що змінюється, за допомогою відповідного керуючого впливу і використання різних засобів (організаційних, технічних, соціально-психологічних тощо)*. Таким чином, процес адаптації студентів ІТ-спеціальностей технікуму до професійної діяльності включає дві сторони: пристосування індивіда до середовища й активну зміну цього середовища. Причому обидві сторони не існують одна без одної і служать в сукупним вираженням єдиного процесу освоєння студентом навколишнього його середовища. Якщо організація професійно-практичної підготовки дає зразки професійної діяльності в різних ситуаціях, дозволяє узагальнювати досвід ситуативної взаємодії в професійному колективі, вирішувати професійні завдання спочатку за допомогою викладача, а потім самостійно, опосередковано впливати на систему міжособистісних відносин, то це дає підстави для розвитку особистісного адаптаційного потенціалу студентів.

Професійна адаптація студентів-програмістів надзвичайно важлива, адже як основна професійна діяльність програмування використовується в технічній і в науковій сферах. У техніці виділяються середня технічна кваліфікація - технік-програміст і вища технічна кваліфікація - [інженер-програміст](#). Предметом діяльності фахівців із відповідною кваліфікацією (техніків та інженерів) є проектування, розробка та виробництво програмного забезпечення, як промислової продукції, що задовольняє заданим функціональним, конструктивним і технологічним вимогам (результатом діяльності є програмне забезпечення). Предметом діяльності програмістів у науці є вирішення завдань із застосуванням методів прикладної математики та реалізацією на ЕОМ (результатом діяльності є отримане за допомогою програми рішення задачі). Як допоміжна діяльність програмування сьогодні використовується в щонайширшому колі професій. Складність професійної адаптації студентської молоді ІТ-напряму полягає в тому, що професія ІТ-фахівця, залежно від займаної посади, відноситься до трьох типів: "Людина-техніка", "Людина-знакова система" і "Людина-людина". Тобто сучасний фахівець ІТ-технологій залежно від займаної посади (програміст, лідер групи розробників, консультант, системний аналітик, адміністратор або менеджер проектів) повинен вміти реалізувати в професійному житті, а іноді і сполучати особливості кожного із зазначених типів. Опис професійної типології програміста розробив Є. О.Клімов [6]. Згідно з якою, для представника ІТ-професії типу "Людина - техніка" важливі такі якості, як діловитість, емоційна стриманість, здатність самостійно працювати іноді при обмежених контактах із колегами, акуратність і

сумлінність. Для представника типу "Людина - знакова система" важливі такі якості, як акуратність, емоційна стійкість, посидючість, систематичність, здатність суворо слідувати численним правилами, зосереджено працювати в умовах зовнішніх перешкод, контролювати хід і правильність розумових дій. Сучасний програміст спілкується як зі своїми колегами по проектній команді, так і з консультантами, мережевим адміністратором, лідером групи, менеджером проекту, тобто сучасний програміст частково відноситься і до типу "Людина-Людина". Фахівці ринку праці одноголосно називають «плюси» та «мінуси» професії програміст. До позитивних моментів відносять: постійне професійне самовдосконалення; високий попит на ринку праці; високу заробітну платню; тип професії - переважно творчий. До негативних моментів відносять: те, що зрозуміло програмісту, не завжди зрозуміло користувачеві, доводиться багато пояснювати; трапляється часто працювати в авральному режимі; робота за комп'ютером погано позначається на здоров'ї; і тут знаходиться місце рутині; професія накладає специфічний відбиток на характер.

Резюмуючи, можна сказати, що до особистісних якостей фахівця-програміста, перш за все, необхідно віднести велике терпіння і витримку. Ці якості абсолютно незамінні та є необхідними в його повсякденній роботі. Але першорядну важливість у цій професії все ж має здатність до освоєння нових методик програмування. І навчання програмуванню, почавшись при освоєнні професії, не припиняється ніколи, поки людина зайнята в цій професії. Потрібно вміти швидко адаптуватися і постійно вивчати щось нове. Інакше через кілька років цінність як фахівця може помітно знизитися. Важливе вміння об'єктивно оцінювати можливості технологій та їх використання в кожному конкретному випадку. Тобто для фахівця цієї галузі постійною необхідністю виступає саморозвиток та залучення адаптаційних особистісних ресурсів. Яка посада чекає на випускника ВНЗ, не можна передбачити, адже попереду ціле професійне життя. В сучасних ринкових умовах молодій людині треба бути готовий до змін у своєму житті, маєтись на увазі і кар'єрне зростання, і зміни посад, тобто вміння швидко професійно адаптуватися актуальне впродовж усього професійного життя сучасної особистості. Затребуваність фахівців різних галузей у сучасних умовах забезпечується конкурентоспроможністю – інтегральною характеристикою фахівця професійно компетентного, мобільного, який швидко адаптується і здатен оптимально вирішувати професійні проблеми. Найважливішим чинником формування конкурентоспроможного фахівця стає розвиток особистісних якостей, що забезпечують безперервне зростання професійної компетентності, розгортання внутрішнього потенціалу.

Аналіз сучасного ринку праці показує, що зараз найбільш затребувана сфера - це сфера інформаційних технологій. Саме тут існує дуже великий попит на відповідних фахівців. Спеціалісти ІТ-сервісу - це необхідна ланка будь-якої організації. Провідні програмісти або інші спеціалісти мають достойну заробітну плату, запит на них зростає дуже швидко, адже ступінь комп'ютеризації та інформатизації в Україні зростає. Але в цій сфері існує велика конкуренція, адже багато ВНЗ та інших навчальних закладів готують фахівців у цій галузі. Звісно, кожен із них бажає мати постійну високооплачувану роботу, розвиватися як професіонал, підніматися кар'єрними щаблями. Щоб цього досягти, особистість має володіти певним набором особистісних та професійно важливих якостей, постійно адаптуватися до нових умов професійного середовища.

Ми додержуємося думки Б. Р. Головешко, що в цілому поняттям "ІТ-спеціаліст" можна позначити працівника сфери інформаційних технологій, що використовує в процесі виконання своїх професійних обов'язків знання і навички програмування. Тому слово "програміст" часто вживається як його синонім [4]. Потреба в ІТ-професіоналах у сучасних організаціях перевершує потужності вищих навчальних закладів. Тому при прийомі на роботу вимоги до кандидатів на вакантні посади часто обмежуються здатністю вирішення поточних технічних проблем. Наслідком подібної практики є залучення до лав ІТ-фахівців молоді та представників інших професій, рівень ІТ-підготовки яких не відповідає необхідним вимогам. Поточна ситуація на ринку ІТ-фахівців характеризується істотним перевищенням попиту над пропозицією. Пошук необхідних вузькоспрямованих фахівців

може тривати місяцями, що спричиняє збитки через вимушені простой або невиконання бізнес-зобов'язань. Але навіть знайшовши необхідного фахівця, немає впевненості в тому, що він виправдає очікування фірми. Поняття “професіоналізм” стосовно програміста визначається як інтегральна особистісна характеристика людини, яка:

- оволоділа нормами професійної діяльності і спілкування та здійснює їх на високому рівні, прагнучи здобути професійну майстерність у галузі програмування;
- дотримується професійної ціннісної орієнтації та професійної етики; ▪ розвиває себе засобами професії;
- прагне зробити творчий внесок у професію, збагативши її досвід.

Тому проблема професійної адаптації та її часові аспекти розглядаються як процес становлення динамічної рівноваги в системі «молодий фахівець – професійне середовище».

Адаптованість молодого фахівця визначається динамічною рівновагою в системі «людина-середовище».

Ступінь адаптованості відображається рівнем ефективності діяльності працівника, який характеризується високою продуктивністю і якістю виконаної роботи, оптимальними енергетичними витратами, успішною взаємодією з колегами, можливістю своєчасно усувати перешкоди в різних організаційно-виробничих ситуаціях, самостійно працювати і приймати рішення в оптимальних часових межах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У зв'язку з динамічним розвитком інформаційних технологій, появою нових виробничих та наукових стандартів у цій галузі, розширення сфери застосування ІТ ця проблема постійно набуває актуальності. В дослідженні обґрунтовано, що здатність адаптуватися – є однією з особливостей особистості людини, що формується під впливом навколишнього середовища, важливою частиною якої є освітній заклад, де людина проводить один із найважливіших періодів свого життя, формується як професіонал і особистість.

Аналіз першоджерел засвідчив, що в науковому просторі ще недостатньо висвітлено питання адаптації студентів технікумів до професійної діяльності взагалі й у сфері інформаційних технологій зокрема, яка є зараз найбільш прогресуючою галуззю на сучасному ринку. Програмування – та галузь, яка бурхливо розвивається, тому програміст повинен вміти швидко адаптуватися до поточного стану технологій і постійно вивчати нові. Інакше через кілька років його цінність як фахівця значно знизиться. Тобто фахова адаптація ІТ-спеціаліста триватиме все його професійне життя. Саме тому ще у вищому технічному навчальному закладі, до якого відносяться й технікуми, треба сформувати вміння в майбутнього програміста швидко та успішно адаптуватися до професійної діяльності.

Тому подальше дослідження буде спрямовано на систематизацію поглядів науковців та аналіз результатів освітянської практики в напрямку визначення структурних і функціональних компонентів процесу професійної адаптації задля розробки моделі адаптації студентів ІТ-спеціальностей до майбутньої професійної діяльності впродовж професійно-практичної підготовки в технікумі.

Список використаних джерел

1. Біліченко С. П. Інформаційні технології як інструментарій сучасних трансформаційних зрушень у розвитку регіонів / С. П. Біліченко // Економічні інновації. – 2001. – Вип. 43. – С.34-38.
2. Бублик М. М. Моделі трансформації інформаційної освіти в контексті руху до інформаційного суспільства: проблеми і перспективи розвитку ІТ-індустрії: досвід факультету інформатики НаУКМА / М. М. Бублик, М. М. Глибовець, О. В. Олецкий // Наукові праці : науково-методичний журнал. – 2007. – Т. 71, Вип. 58 : Педагогічні науки. – С. 60-64.
3. Волкова М. П. Педагогіка / М. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
4. Головешко Б. Р. Соціальні функції лідерства і його роль у професійній діяльності сучасного спеціаліста з інформаційних технологій / Б. Р. Головешко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – Харків, 2013. – Вип. 4. – С. 42-50.

5. Каземіренко В. П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В. П. Каземіренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6 – С. 76-78.

6. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : учебное пособие для студентов высших пед. учеб. заведений / Е. А. Климов. – М. : Академия, 2004. – 304 с.

7. Манаев С. В. Оценка управления процессом адаптацией / С. В. Манаев, Ю. Д. Горковенко // Управление персоналом. – 2007. – № 11-12. – С. 50-53.

8. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия: учебное пособие / Е. В. Маслов ; под ред. П. В. Шеметова. – М. : ИНФРА-М ; Новосибирск : НГАЭиУ, 1999. – 312 с.

9. Медзевровский И. Проблемы подготовки специалистов для ИТ-индустрии [Электронный ресурс] / И. Медзевровский. – Режим доступа : <http://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=250>.

10. Попершняк С. В. Проблемы подготовки ИТ-специалистов / С. В. Попершняк // Системы обработки информации. – 2010. – Вып. 7(88). – С. 127-130.

11. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности : учебное пособие / [С. А. Боровикова, Т. П. Водолазская, М. А. Дмитриева и др.]; под ред. Г. С. Никифорова. – СПб : Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1991. – 152 с.

12. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула. – К. : ЕксОБ. 2004. – 304 с.

References

1. Bilichenko, SP 2001, 'Informatsiyni tekhnolohiyi yak instrumentariy suchasnykh transformatsiynykh zrushen u rozvytku rehioniv', *Ekonomichni innovatsiyyi*, iss. 43, pp. 34–38.

2. Bublyk, MM, Hlybovets, MM & Oletskyy, OV 2007, 'Modeli transformatsiyyi informatsiynoyi osvity v konteksti rukhu do informatsiynoho suspilstva: problemy i perspektyvy rozvytku IT-industriyi: dosvid fakultetu informatyky NaUKMA', *Naukovi pratsi*, vol. 71, iss. 58 : Pedagogichni nauky, pp. 60-64.

3. Volkova, MP 2001, *Pedahohika*, Akademiya, Kyiv.

4. Holoveshko, BR 2013, 'Sotsialni funktsiyyi liderstva i yoho rol u profesiyniy diyalnosti suchasnoho spetsialista z informatsiynykh tekhnolohiy', *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsialnyimi systemami: filozofiya, psykholohiya, pedahohika, sotsiolohiya*, Kharkiv, iss. 4, pp. 42-50.

5. Kazemirenko, VP 2004, 'Prohrama doslidzhennya psykhosotsialnykh chynnykiv adaptatsiyyi molodoyi lyudyny do navchannya u VNZ ta maybutnoyi profesiyyi', *Praktychna psykholohiya ta sotsialna robota*, no. 6, pp. 76-78.

6. Klimov, EA 2004, *Psihologiya professionalnogo samoopredeleniya*, Akademiya, Moskva.

7. Manaev, SV & Gorkovenko, JuD 2007, 'Ocenka upravleniya processom adaptatsiyyi', *Upravlenie personalom*, no. 11-12, pp. 50-53.

8. Maslov, EV 1999, *Upravlenie personalom predpriyatija*, INFRA-M, Moskva, Novosibirskaja gosudarstvennaja akademija jekonomiki i upravleniya, Novosibirsk.

9. Medzевrovskij, I 2006, *Problemy podgotovki specialistov dlja IT-industrii*, <<http://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=250>>.

10. Popershnyak, SV 2010, 'Problemy pidhotovky IT-spetsialistiv', *Systemy obrobky informatsiyyi*, iss. 7(88), pp. 127-130.

11. Borovikova, SA, Vodolazskaja, TP & Dmitrieva, MA 1991, *Psihologicheskoe obespechenie professionalnoj dejatel'nosti*, Izdatelstvo Sankt-Peterburzhskogo universiteta, Sankt-Peterburg.

12. Radul, VV (ed.) 2004, *Sotsioloho-pedahohichnyy slovnyk*, EksOB, Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2015р.